

Módy Pál Flórián¹, Krompáczki Péter²

BÓDIS-HEGYI KILÁTÓ, KÁVÉZÓ ÉS TANÖSVÉNY, VERESEGYHÁZ

BÓDIS MOUNTAIN OBSERVATORY, CAFE AND EDUCATIONAL PATH, VERESEGYHÁZ

KIVONAT / HUN

Az ember legszívesebben ott hajt végre módosítást környezetében, ahol szeret lenni, és úgy érzi a sok ott töltött idő után, hogy eléggé ismeri ahhoz, hogy tudja, vagy érezze, mit tesz egyes részletek bolygatásával. Vannak helyek és szituációk, amikor nem szabad hozzá nyúlni a teremtett világhoz, és vannak lehetőségek, amikkel élhetőbbé és élvezhetőbbé tehetjük azt. Úgy érzem a mesterdiplomámnak választott tervezési téma, nem öncélú, az ötlet növelné a hely értékét és a tervezett objektum funkciói gazdagítanák a hely használóinak lehetőségeit. A tervezési folyamat alkotásra irányul, hogy egy meglévő térből „helyet” hozzon létre, ami az arra járóknak az emlékezetében marad, és az ott lét élmény legyen, lehessen. Ezen a helyen jó a szélben ülni, és a messzeségben nézni a Budai-hegységet, a Pilist, vagy a távolban uralkodó Naszály-hegyét Vác mellett.

Kulcsszavak: kilátó, kávézó, tanösvény, Gödöllői-dombság, Veresegyház

ABSTRACT / ENG

A person prefers to make modifications to his environment, where he likes to be, and after spending so much time there, he feels that he knows it well enough to know or feel what he is doing by disturbing certain details. There are places and situations, when you should not touch the created world, and there are ways to make it more livable and enjoyable. I feel that the chosen design theme is not for its own sake, but the idea would increase the value of the place and the functions of the planned object would enrich the possibilities of the users of the place. The design process is aimed at creation, to create a “place” from an existing space, which will remain in the memory of those who pass by and make being there an experience. In this place, it is good to sit in the wind and look at the Buda Mountains, the Pilis, or the distant Naszály Mountain next to Vác.

Keywords: observatory, café, educational path, Gödöllő hill country, Veresegyház

¹ a diplomaterv szerzője, építész MSc, Széchenyi István Egyetem, e-mail: palinkamody5@gmail.com

² a diplomaterv opponense, építészmérnök, doktorandusz, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építőművészeti Doktori Iskola, e-mail: bakvakond@gmail.com

1. | BÓDIS-HEGYI LÁTOGATÁS (OPPONENCIA)

A Gödöllői-dombság északi peremén sétálok, 2033 egy májusközepi péntekén, koradélelőtti órákban. Úgy tűnik, mostanra végleg felreped a már-már túlzóan hosszú ideje tartó hűvös időjárás, végre valódi kirándulói idő van. Célom a Bódis-hegy és a körülbelül tíz éve épült kilátója, bár mindig is meg akartam nézni, de valahogy úgy adódott, hogy sosem sikerült. Most a környéken jártam, úgyhogy elmegyek arrafele. Gödöllő felől érkezem, de ahogyan húsz évvel ezelőtti itt jártamkor, Szadáról még mindig csak macerásan közelíthető meg a domb, úgyhogy Veres felől igyekszem feljutni.

Három elem, három karakter. Egy torony, tövében egy doboz-szerű épület és egy tört vonal, mely összeköti a lenti világot a fentivel (1. ábra).

1.1. AZ ÖSVÉNY

A Szőlővirág utcáról észak-keleti irányban a szó szoros értelmében véve nyílegyenesen vezet fel az út a Bódis-hegyre. A még nedves agyagos talaj jellegzetes aromája keveredik az éppen virágba boruló bodzabokrok illatával. A torony előtt leágazik egy jóval keskenyebb, de szintén egyenes utacska, mely egyfajta hasítékként jelenik meg a dombtesten. Jól érezhetően mesterséges utak ezek, majdnem biztos, hogy nem vadcsapások nyomán kialakított ösvények. A dombon és közvetlen közelében egyéb, emberkéz általi apróságok szóródnak szét, úgymint a kis kápolna, a Trianon emlékmű vagy éppen a vízmű zikkurata. Ez első hallásra soknak tűnhet, az ember természetszerűleg mindig is nyomott hagyott az általa nagyra becsült terekben, eképpen helyeket kialakítva önmaga számára. Tulajdonképpen a kilátóhoz tartozó ösvények is ugyanilyen helyekké váltak.

Hamar, talán túl hamar is felérek az ösvények találkozásához, és vissza-

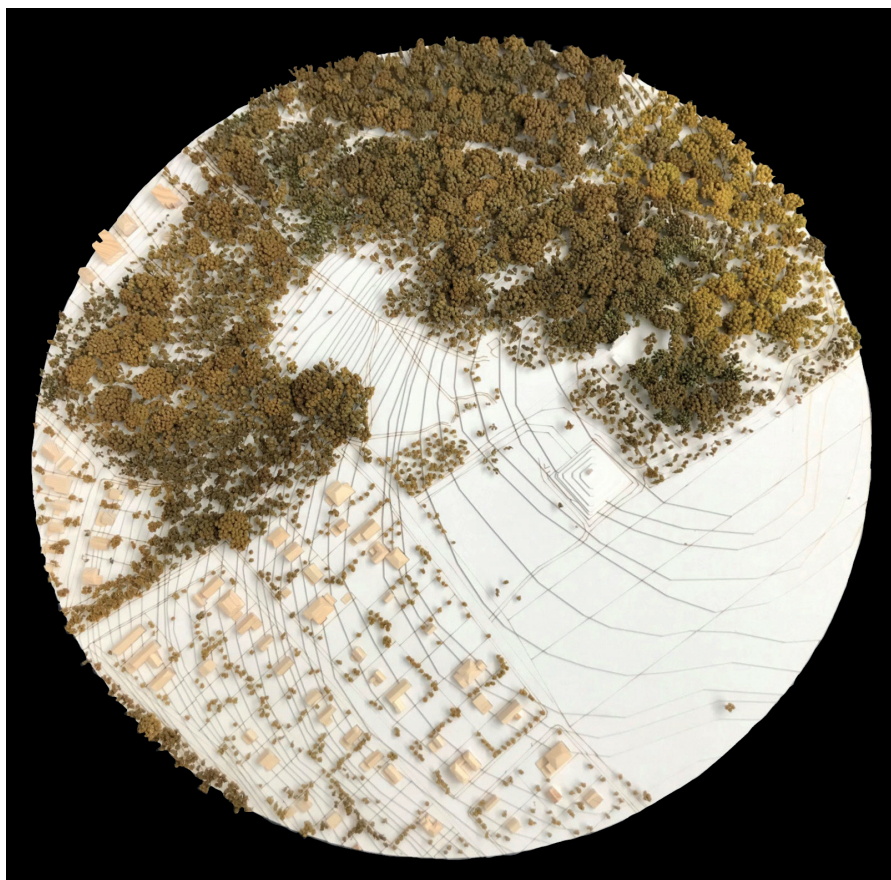
pillantva már feltáru a panoráma egy része, benne a két kis úttal. Felmerül bennem a kérdés, noha lassabban jutnék fel, de nem volna-e illőbb egy sokkal esetlegesebb útvonalon feljutni ide, akár az imént megemlített helyek finom érintésének lehetőségével? Egyáltalán szükség van-e a mesterséges, murvával megszórta, Corten acéllal szegett útra, vagy úgyis kitapossák a vadak, nyomukban járva pedig az emberek maguknak? Ezen és ilyesmi dolgokon morfondírozom, közben a dombtetőn kihelyezett infotáblán olvasom, hogy a szűkebb csapás egy tanösvény, úgyhogy néhány métert el is indulok rajta, mielőtt felmászom a toronyba. Az út besüllyesztése szokatlan, de izgalmas téri helyzetet ad, a zsebakként előbukkanó be- és leülőkkel együtt. Nem megyek végig rajta, bár a növények sűrűn benőtték a hasíték szélét, fentről lelátni az alsó útra, majd talán a kilátó után itt ereszkedem le. Itt is felsejlik az előbbi gondolat, miszerint szükségszerű-e a szigorú geometria. Na de mindegy is, visszafordulok a célom fele, végülis ezért jöttem.

1.2. A TORONY

Különös, mégis felemelő érzés fog el a toronyszerű műtárgy közvetlen közelébe érve. A már halovány zölden mohásodó, és helyenként már vad bostyánnal befutott durván zsaluzott vékony betonhasáb elemi erővel tűnik ki az azt körülvevő mindenségből. Igazi jelszerű, vállaltan mesterséges dolog ez a természeti térbe állítva.

A rezzenéstelen nyugalmat néha apró sercenések, zördülések törik meg, a környező bokrok és fák közül itt-ott madárcsivitelés hangzik fel, az éjszaka és az előbb esett eső maradványa folyik le a kilátó testén, és roszdás mellvédjein. A moha és az egyéb lerakódott szennyeződések mellett a vasoxidos víz vörösen festi meg a nyers betonfalat. Bár a mesterségesen korrodált felület némiképp füllettésnek hathat a jóformán erőszakosan őszinte beton mellett, mégis utólag úgy tűnik, az idő folyamán tökéletesen összeértek.

Éteri nyugalom van, és mintha ez az állapot valamiféle elégedettség élményben kerekedne ki. Ahogy elindulok

1. ÁBRA: A tervezési helyszín környezetének 1:1000-es makettje

2. ÁBRA: A tervezési terület és az onnan feltároló panoráma

felfele, a burkolatként lerakott fatörzs szeletekről az első fokra lépve a bankacs koppanása nyomán először hangosabban, majd fokozatosan elhalkulva végig visszhangzik a lépcső és mellvéd szerkezete. Az acélkorlát már most testmeleg, pedig ma gyakran felhős és napos időszakok követik egymást. Vajon nyáron, a folyamatosan tűző napon nem túl forró? – jut eszembe éppen. Bár örömmel nyugtázom magamban, hogy végre nem egy újabb szerkezeti bravúros fa kilátóban vagyok, az acél helyett mégis megjelenik bennem egy fa kapaszkodó gondolata. Talán annak az érintése még közelebb hozná azt a légkört, amit itt találni? Ki tudja. Ilyesmi gondolatokkal érek fel a kvázi második szintre, ami valójában egy lépcsőforduló. Itt, az erdő friss lombváltója fölé érve már igazán van értelme szétnézni, új nézőpontból láthatom a környéket. Folytatom az utat, a fal vitathatatlanul izgalmas és feszültséggel teli helyzetet eredményez, a kifordított tér kettéválasztja a panorámát. Közben lehajolok, és bepillantok az egyik kis hasítékon, ahonnan a falon túli másik világ egy képkockája bukkan elő. Az építmény tetjére felérve azonnal összeáll a kép, és 360 fokban tárul fel a Gödöllői-dombság és a környező vidékek. Kicsit pihe-nék, elmélázok. Mi lehet a magyarázata a kilátó-építések motivációjának? A régmúlt történeti korok, a pusztán védelmi célzattal emelt tornyok öröksége volna? Vagy egyszerűen a látvány? Talán nem is magáért a látványért,

hanem a mögötte megbújó, egyfajta vágy miatt érzi az ember a készíttést magában, hogy kilátót, tornyokat építsen. Ez a vágy pedig abban gyökerezhet, hogy szereti önmagát pozicionálni az őt körülvevő világban, azaz viszonyítani, és tájékozódni. Közben ismét megered az eső, felállok a padról, és megindulok lefele. Egymagam vagyok a toronyépítményen, gyorsan haladok, közben felmerül, hogy egy frekvenciát több vasárnapon nem túl szűk-e a másfél méter körüli közlekedőszalag? A kvázi egyes szintekként kialakuló lépcsőfordulók pihenőinek enyhe kiszélesítése nem volna-e szerencsésebb egy-egy ilyen esetben, mindamellett, hogy úgy a betonpenge is egy kicsit hosszabbá válna?

1.3. A KÁVÉZÓ

Leérve veszem észre, hogy nem voltam végig egyedül a hegyen, beparkolt ide egy terepjáró, és pakolászás hangjait, tompa puffanásokat hallani a torony melletti fa kávézóból. Mialatt én odafent voltam, valaki kinyitotta a kis épületet. Először nem látom, hogy ki is serénykedik, óvatosan belépek a nyitott ajtón, észreveszek egy férfit, hogy a kávézó pult mögötti kis veremszerű tárolóból pakol elő dolgokat. Ez a gödör a ház gyomra! Azonnal bevillan a paraszti kultúrából átemelt jégverem képe, bár most épp párás és kissé füledt meleg van a térben, a férfi is jócskán izzad.

Most állnak át nyári időre, mondja. Holnaptól már várják a vendégeket, sietnie kell. Közben körülnézek, nagyon enyhén, de itt most mégis kicsit diszónánsnak tűnik egy ilyen eleganciájú hely. Mert ez már majdhogynem elegáns, nem a jellegzetesen túrabakancsos menedékház. Habár a madársziluettekkel sűrűn felmatricázott üvegfalakon átsejlik az erdő a bozótossal, de nem volna-e alkalomhoz illendőbb egy a toronyhoz hasonló profán nyersességgel épített, kevés ablakkal – vagy ablak nélküli –, de üzemelési időben teljesen felnyitható / leakasztható fa-fallal készült dobozka? Ilyesmi dolgokon töprengek, amint éppen az addig pakoló férfi megkínál egy üdítővel. Megköszönöm, és kiballagok a fedett teraszra, mert mégiscsak ezen a helyen valahogy kint jobb leülni.

Újra elered az eső, a tető alól figyelem a fák levelein összeálló a vizet, ami aztán kövér cseppekbe állva hullik alá, s közben hallani ugyanennek a víznek a morajlását, ahogy távozik az épület ereszén keresztül. Figyelmem egy adott pillanatban a toronyra terelődik, illetve arra, hogy egy kicsit mint a túl közel lenne. Lehet, hogy jobb helyzetben volna a torony egymagában állva? A gondolatjátékra határozott választ nem tudok adni, mert végülis a kialakult teresedés is jó érzéssel tölt el, bár vitathatatlanul urbánusabb, mintha a tárgyak csak elszórva volnának a dombon és a környékén.

Végül beköszönök a pakoló vendég-látósnak, indulok vissza az autóhoz, ezúttal a tanösvényen, a vízműt kerülve érek le. Kimondottan jó élményt adott a Bódis-hegy és kilátója, gondolatébresztő hely ez, ami azt jelenti, hogy van itt valami, amiről érdemes beszélni. Bár a kitalálóját nem ismerem, feltűnik az építménycsoport igényes átgondoltsága. Sőt! Talán néhol túlzóan is igényesen átgondolt, némi további pimasz lazaság elérhet itt a Bódis-hegyen. Hazafele vezetve további gondolatok foglalkoztatnak, mivel nem vagyok közvetlenül helyi, nagyon kíváncsi volnék arra, hogy mit jelent ez a hely az itteni-eknek. Vagy az idősebbeknek, akik még látták mindezt kilátó és kávézó nélkül! Mit mondanának, helyükön vannak-e az új dolgok? Én jövevényként teljességgel éreztem. Persze, lehetnének máshogy is, de úgy általában a dolgok lehetnek máshogy.

3. ÁBRA: A Bódis-hegy Veresegyház határában (Google Maps)

Azt hiszem, a tervező szoros kapcsolatban lehetett a hellyel és az itteni közösséggel. Az együttes léptékét tekintve látszólag kicsinek tűnő, viszont annál összetettebb feladat ez, mely következetesen átért és végig vitt építészeti eredményezett, a torony nyers tömegétől a beleélés illatú, ízletes részletekkel, például a beülő bútorral vagy veremmel bezárólag.

A néhol kissé idealista, de számomra mindenképp meggyőző Bódis-hegyi munkát mindenki, de különösen a Bizottság figyelmébe ajánlom egy jó hangvételű beszélgetés kíséretében, Palinak pedig köszönöm a jóízű tervet, és eredményes hivatásbeli életutat kívánok!

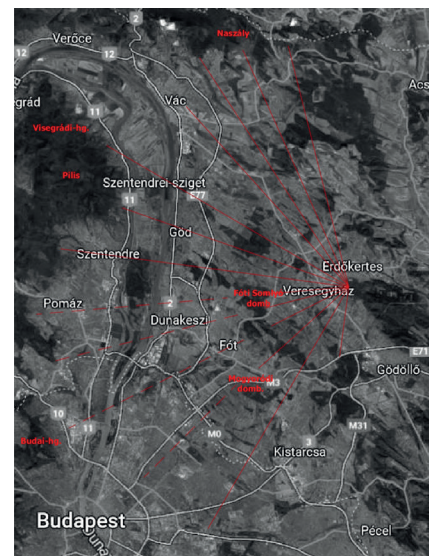
Krompáczki Péter
2023. június

2. | A TERVEZÉSI HELYSZÍN BEMUTATÁSA

A helyszín Veresegyház, ami Budapesttől 32 kilométerre található. A főváros agglomerációjában lévő településre a dinamikus fejlődés, betelepülés és népességnövekedés jellemző. A városban jelentősen nagy a fiatalok részaránya, így különös szerepet kap az oktatás. A gödöllői dombság legmagasabb pontja a Margita (345 m), mely a város mellett található, ezen domborzat alsó részén fekszik a Bódis-hegy (318 m), ami a tervezési terület (2. ábra).

A műhold felvételen (3. ábra) jól látható a többszörös határhelyzetek kirajzolódása: Veresegyház és a szomszédos település Szada határvonala (piros vonal); a lakott, beépített terület és a természet kontúrjai; a házak vége és az erdő kezdete. A hely azért is fontos, mert egy nagyjából 10 km hatósugarú erdővédelmi, erdőgazdasági terület helyezkedik el a települések mellett, és több fontos bevezető földút innen indul. A helyet egy kapuként is metaforizálhatjuk. Sokan megfordulnak itt, túrázók, kutyát sétáltatók, családosan, vagy egyedül. Télen, hóesés után megtelik a „szánkózódomb”, ahogy a helyiek is hívják és gyerekzsivajtól hangos a környék. A helyszínen egy vízmű létesítmény dombja található, továbbá egy Trianon emlékmű, egy kereszt és egy földbe vájt kis fedett kápolna. Ezek a helyiek által lehelyezett tárgyak, azt bizonyítják véleményem szerint, hogy az emberi tettvágyon keresztül megjelenik a lakosok érzelmi kötődése a hely iránt. Maguk ízlése szerint formálják, tárgyikkal foglalttá, birtokolttá teszik.

A 4. ábra a hely vizuális kapcsolatát hivatott bemutatni. A beláthatóság megközelítő értékei jelenleg 120 fokban 20-25-30 km hatótávolság. A Bódis-hegyről az északi, északnyugati irány felől, az erdő takarásából előtűnik a Naszály-hegye, Vác mellett. Egy magasabb kilátási pontból kiegészülne a kép a Cserhát alsó részével és a Galgamenti dombsággal. A váci régió után az óra járásával ellentétesen feltűnik a

4. ÁBRA: A hely vizuális kapcsolatai (Google Maps)

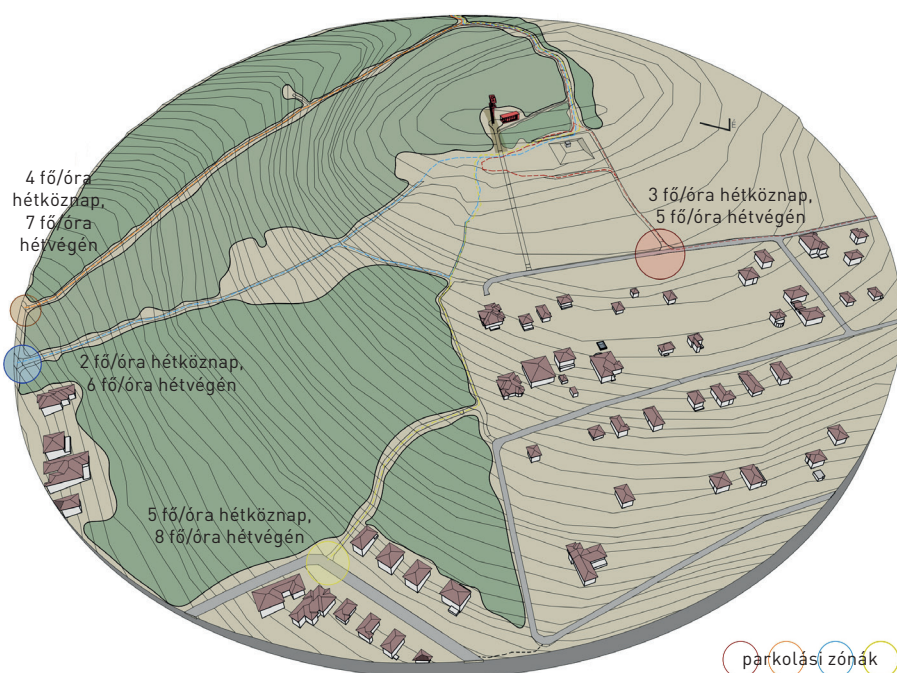
Visegrádi-hegység, őt követi a tisztán kivehető Pilis, majd Budapest háttérében a Budai-hegység. Ezen irányokban, nyugat, délnyugat felé, a Fót közelében fekvő Somlyó-domb gerincvonulata és a mellette elhelyezkedő Mogoródi-domb képez holttereket, melyek mértéke csökkenthető lenne egy magasabb belátási pont alkalmazásával. Így közel 120 fokban és 30 km-es hatósugarban belátható lenne a régió nagy része. Az erdőben távolabb lévő geodéziai torony telepítésének oka, és a Margita Gödöllő felé eső részén épített átjátszó állomás megléte is, a domborzat előnyös viszonyait támasztja alá.

3. | A KILÁTÓ, A KÁVÉZÓ ÉS A TANÖSVÉNY

A tervezést megelőző folyamatokban vizsgáltam a hely használati intenzitását, hol, mikor, mennyi ember, milyen irányból közelíti meg a helyet és pontos szintezés is történt a tervezési területen (5. ábra).

A tervezett beavatkozás három elemet tartalmaz (6. ábra): egy kilátót, egy kávézót és egy tanösvényt, melyek együtt nyújtanak komplex élményt a hely látogatói számára.

A kilátó (7. ábra) a hozzá legközelebb eső Szőlővirág utcánál kezdődik el. Itt egy 17 férőhelyes parkolón keresztül egy meglévő, átalakított földúton kell elindulni. Ezen út bazalt zúzalék bur-

5. ÁBRA: A veresegyházi Bódis-hegy használati térképe, a hely használatának irányai és intenzitása

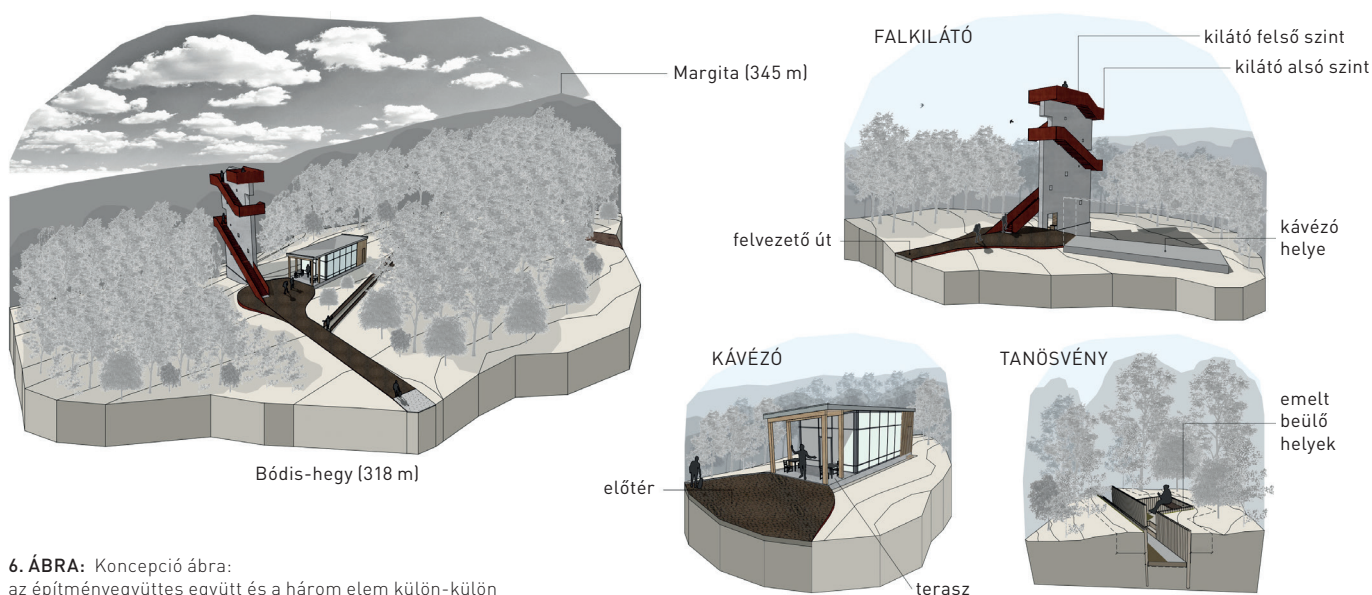
kolatot kap, hogy esős időben is eljuthassunk száraz talppal a kilátóig. Az út Corten acél szegélyt kap, mely fut az úttal a domb és a kilátó irányába, majd átbukik a dombtetőn és belefut a kilátó Corten acél korlát burkolatába. Az út és a szegély a dinamikus, vonalmenti hosszú haladás húzó erejével él. Az acél korlát feltekeredik a 60 cm vastag monolit vasbeton pengefal kilátóra, mely egyedi, fa deszka zsalsal rendszerrel készülne. A zsalu előre

homokfújt, erezet mélyített 2 méter magas 10 cm széles deszkazsaluból állna. A kilátó földszintjén egy akácfával burkolt 2 fős falfülke található. A pihenők szintjében mindenhol egy áttekinthető falfülke van, ezzel is pihenésre és megállásra, áttekinthetőségre készítve a használatot. A kilátó alsó kilátó szintje a Galga-menti dombságra a Cserhát felé, keleti irányba van tájolva, míg a legfelső kilátó szint a főbb nyugati, északnyugati irányba néz. A felvezető lépcső szerke-

zet a vasbeton falba 50 cm mélyen befogott I-acél gerendákra, és az ezekhez kapcsolódó zártszelvény acél gyámlító gerendákra szerelt és hegesztett módon rögzülne. A felső kilátószinten egy belső falra kialakított, akácfával burkolt ülőfelületet találunk.

A kávézó (8. ábra) szerkezete a helyhez kapcsolható „kapu” metaforájából jön. A kávézó fa tartószerkezete keretállásokból áll, mely egy emeltebb, 3,50 méteres belmagasságot hoz létre. A térelhatároló szerkezet függönyfal rendszerrel készül, ami átláthatóságot eredményez. A kávézó tér és szerkezeti tervezése igyekszik az erdő vertikális rendszeréhez igazodni, miközben a kilátó koordináta-rendszeréhez is igazodik. A kávézó egy fedett-nyitott előtérrel kezdődik, majd a fogyasztó és felszolgáló rész következik, utána a vizesblokkokkal zárul a belső tér. Az épülethez kívülről kapcsolódik egy raktárhelyiség. A kávézó és a kilátó köztes előtérnek burkolatát 30 cm magas, beásott, homokágyba helyezett akácfa rönkök adják, melyek anyagát az építkezés miatt kivágott fák adnák.

A tanösvény tervezési ötletét az indukálta, hogy nagyon sok a fiatal és kisiskolás Veresegyházon. Rendszeresen hozzák fel az osztályokat túrák keretében a dombra, kvázi összekötve a környezet és testnevelés órát. A tanösvény remek kültéri oktatási helyszínné is válhatna. A nyomvonala a két jelentős haladási iránnyal párhuzamosan, kissé eltolva épült ki, így azokat hivatott felváltani.

6. ÁBRA: Konceptió ábra: az építményegyüttes együtt és a három elem külön-külön

7. ÁBRA: A kilátó metszetei és axonometrikus rajza

tani, kiegészíteni. A tanösvény a földbe süllyesztése okán remek betekintő ablakoknak adhat helyet, ahol az iskolások szemügyre vehetnék a földmetszetben egy plexi lapon át a fel és altalaj rétegzettségét, élővilágát. A földbe metszés más okból is előnyös. A 80 cm mélységre levitt járósínnel, alázatosabb pozícióban van a látogató, még jobban az erdőbe kerül. A tanösvényen két súlyozott használati szinttű beülő fülke is helyet kap, ahol a terep szint vonalában kialakított padokon ücsöröghetnek az emberek. A tanösvény kirekesztő falát kezelt, hántolt akácfa cölöpök biztosítják. A járófelülete bazalt zúzalékot kapna egy alátét geotextília rétegen. Fontos volt számomra a tervezés során a fával és kővel burkolt járófelületek ki-

alakítása, mert növelni szerettem volna a természet és ember közös idejét a rossz időben is, ugyanis sárban sajnos elkerüli a mai ember az erdőt.

4. | ÖSSZEFOGLALÁS

A terv külön-külön elemekből épül fel, de kialakításuk során törekedtem arra, hogy az elemek önállóan is tudjanak működni és bekapcsolódhassanak a valódi életbe.

A kilátó szervezése a lehető legjobban használja ki a lehetőségeit, mind szerkezetileg, mind tájolásilag, mind kialakításilag. A szerkezete tiszta és egyszerű erőjátékú, vertikális rendsze-

re az erdő rendszerébe illik, de anyagai és formája a kontrasztra építenek.

A kávézó szerepe egy a múltban létezett menedékhely (földbe épített kápolna) létjogosultságát szeretné tovább vinni, fejlesztve átalakítani. A vendéglátó egység az erdő szélén, a túrázók és ide látogatók egyik főbb mérföldköve lehetne, ahol a gasztronómia, az erdő és a jó kilátás párosulhatna.

A tanösvényt a környékben élő magas arányú gyermek jelenlét és az ezzel összefüggő oktatási szerepkör hozta életre. A természetben tanult dolgok vajon mennyivel maradnak meg jobban, mint a tantermi oktatás? Mindig aktuális kérdés, hogyan lehetne megtanítani a gyerekeket arra, hogy felnőttként vigyázzanak az őket körülvevő világra.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton köszönöm belső és külső konzulenseim, Nagy András és Zobay Nagy László építészek diplomaterm elkészítéséhez nyújtott segítségét.

FORRÁSOK

Dúll Andrea: Helyek, tárgyak, viselkedés: Környezetpszichológiai tanulmányok. L'Harmattan, 2010. www.researchgate.net/publication/274699356

Ekler Dezső: Tértörténetek. L'Harmattan. Budapest, 2018.

Horváth Lajos: Veresegyház. Helytörténet és községrajz. Veresegyház Nagyközségi Tanács, Veresegyház, 1977.

Meggyesi Tamás: A 20. század urbanisztikájának útvesztői. TERC, Budapest, 2005.

Moravánszky Ákos, M. Gyöngy Katalin: Monumentalitás. Kritikai antológia (Építészeti-mélet a 20. században). TERC, Budapest, 2006.

8. ÁBRA: Látványterv a kávézó belsőépítészetéről